

Tarık Buğra

DÜŞMAN
KAZANMAK SANATI
Dil ve Edebiyat Üzerine Yazılar

ÖTÜKEN

TARİK BUĞRA (d. Akşehir 1918 – ö. 26 Şubat 1994); Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının en önemli yazarlarından olan Tarık Buğra ilk ve orta tahsilini Akşehir’de tamamladı. Konya Lisesi’ni bitirdi (1936). Çeşitli aralıklarla İstanbul Üniversitesi’nin Tıp, Hukuk ve Edebiyat fakültelerinde ikişer üçer yıl okuyup vazgeçti. Akşehir’de çıkardığı *Nasrettin Hoca* gazetesi ile gazeteciliğe başladı. İstanbul’a gelince *Milliyet*, *Yeni İstanbul*, *Haber* ve *Tercüman* gazetelerinde fıkralar yazdı, sanat sayfaları düzenledi. Haftalık *Yol* dergisini çıkardı.

Tarık Buğra, gazetecilikle olan ilgisini 1983 yılı sonuna kadar devam ettirdi. Gazete yazılarının değişik ve kendine has özellikleri vardır. Hiçbir zaman basmakalıp düşünce ve ideolojilerin takipçisi olmamıştır. Zaman zaman dil, edebiyat ve sanat konularına da yer verdiği bu yazılarında hür, bağımsız ve meseleler karşısında tarafsız bir yazar olma vasfını kaybetmemiştir.

Tarık Buğra, edebiyat dünyasına küçük hikâyelerle girdi. Cumhuriyet gazetesinin açtığı bir yarışmada “Oğlumuz” adlı hikâyesi ile ikinci olması, onun için bir dönüm noktası olmuştur. Daha sonra *Çınaraltı* ve *İstanbul* dergilerinde hikâyeler yazmaya devam etti. Bu hikâyeler kronolojik bir sıra ile incelendiğinde ilk dikkati çeken şeyin, yazarın bir acemilik/çiraklık dönemi olmayışındır. Hemen her yazarda takip edilen zaman içinde ustalaşma, Tarık Buğra’da görülmez. O, daha ilk hikâyesinde usta bir yazar olduğunu ortaya koymuştur. Hikâyelerinde daha çok yakın çevre, aile hayatı, sevdâ ilişkileri, küçük kasaba intibaları gibi ferdi ve dar çerçeveli konular göze çarpar. Tarık Buğra olay değil, atmosfer hikâyecisidir.

Roman dünyamızda Tarık Buğra’ya sağlam ve sarsılmaz bir yer sağlayan eseri hiç şüphesiz *Küçük Ağa*’dır. Bu eserde ve bunun devamı olan *Küçük Ağa Ankara’da* ve *Firavun İmanı* romanlarında Millî Mücadele ilk defa değişik bir açıdan ele alınmıştır. Daha çok devletin resmi görüşünden hareket eden Kurtuluş Savaşı romanlarının tam aksine bu üç romanda meseleler, insan/millet açısından ele alınmış, yeni ve doğru bir yorumla ortaya konulmuştur. Bu roman “tarihî açıdan Millî Mücadele’de insanın yeri, milletin yeri nedir?” sorularının cevaplarını araştırır.

Yazar, *Yağmur Beklerken* romanında Serbest Fırka denemesinin, *Gençliğim Eyvah*’da ise 1970’li yıllarda Türkiye’nin bir numaralı meselesi haline gelen anarşi olaylarının değişik yönlerini,

perde arkasını tasvir ve tahlil eder. Tarık Buğra, *Osmancık* romanı ile de, Osmanlı devletinin kuruluş yıllarını anlatmıştır. Bu eserde de cihan devletini kuran irade, şuur ve karakterin tahlili vardır.

Tarık Buğra, roman kahramanlarını idealize etmez. Onun romanlarındaki bütün tipler tabiidir. İnsanı, en gerçek ve inkâr edilemez yanından -mizacından- ve insanın en soylu duygusundan -hüzünlerinden- ele almıştır. Bu özellikleriyle Tarık Buğra, realizmin Türk romancılığındaki en usta yazarlarından birisidir. Tarık Buğra'da belli ve kalıplaşmış bir fikri ispatlama, yorumlama ve propogandasını yapma endişesi yoktur. O, romanı, roman olarak düşünür. Tarık Buğra'yı bugün ve gelecekte sarsılmaz yapan özellik onun bu tutumudur. Ona göre roman, hatta sanat "kâinatı ve insanları bir mizaca göre yeniden yaratmaktır." Bu açıdan bakılınca Tarık Buğra, bir tahlil ustası olarak göze çarpar. Onun bazı romanlarında insan, bazılarında mesele ön plândadır, fakat ikisi de her zaman dengelidir. Tarık Buğra roman ve tiyatro gibi yarına kalıcı eserlerin en mükemmel kültür Türkçesi ile yazılacağını savunmuştur. Sanat eseri için her türlü basmakalıbı reddeden bağımsız bir sanat anlayışını benimsemiş olan Tarık Buğra, güzel Türkçesi, canlı ve yoğun üslûbu, derin tipleri ile Türk hikâye, tiyatro ve roman yazarlarının başında yer almıştır.

Eserleri: **Hikâye:** Oğlumuz (1949), Yarın Diye Bir Şey Yoktur (1952), İki Uyku Arasında (1954), Hikâyeler (1964, yeni ilavelerle 1969) **Tiyatro:** Ayakta Durmak İstiyorum, Akümülatörlü Radyo, Yüzlerce Çiçek Birden Açtı (1979) **Gezi Yazıları:** Gagaringrad (Moskova Notları) (1962), **Fıkra ve Deneme:** Gençlik Türküsü (1964), Düşman Kazanmak Sanatı (1979), Bu Çanın Adı (1990), Politika Dışı (1992). **Roman:** Siyah Kehribar (1955), Küçük Ağa (1964), Küçük Ağa Ankara'da (1966), İbiş'in Rüyası (1970), Firavun İmanı (1976), Gençliğim Eyvah (1979), Dönemeçte (1980), Yalnızlar (1981), Yağmur Beklerken (1981), *Osmancık* (1983). **Senaryo ve oyunu:** Sıfırdan Doruğa-Patron (1994).

İÇİNDEKİLER

Önsöz / 11

TÜRKÇE DEYİP GEÇTİKLERİ

Atatürk ve Türkçe / 17
Türkçenin Kaderi / 19
“Dil Yâresini..” / 21
“Kalan Sağlar” / 23
En Büyük Tehlike: Okumak / 26
Anayasa ve TRT Türkçesi / 29
Kıralık Kaatiller / 32
Anadilimiz Adına / 35
En Kalleş Bölücülük / 37
Şarlatanlar Kurumu / 39
TRT- TDK Uzlaşması / 41
Kelimeleri Sorguya Çekmek / 42
Odun Neler Yapar? / 46
Kelimelerdeki Büyü / 48
Türk Dil Kurumu ve Türkçe / 50
Tavla Bilir Misiniz? / 52
Türkçe / 54
Elbette Türkçe / 56
Hâkim’e, Yargıç’a Dair / 58
Türkçe’nin Sirtından... / 60
Mecbur musunuz? / 62
Nasıl Birleştireceksiniz? / 64
Büyük Günah / 65
Züppelik / 67
Gebdoğsal / 69
Biraz Çenemiz Yorulsun / 71
Kültür İşleri: “1” / 73
Kültür İşleri: “2” / 74
Kolay’ın Faturası / 76
Türkçemiz “1” / 78
Türkçemiz “2” / 79
Dil Yâresini.. / 81
Türkçe Deyip Geçtikleri / 83
Cenab Şahabeddin / 85
Türkçe’den Söz Etmek / 86

Türkçe'nin Alinyazısı / 88
İncir Aliye ile Tatar Rukiye / 90
Akıl Almaz Çelişkiler / 92
Diline Sahip Çıkmayan / 94
Posta Kutusu / 96
Öztürkçe Masalı / 97
TDK'nın Otopsi / 101
T.D.K.nın Otopsi / 104
Dil Oyunları / 107
Biraz Utanmaz mısınız? / 109
Türkçeyi Sevmek / 113
Arıcıların Zaferi / 116
Kelimeleri Sorguya Çekmek / 119

BİR DE SANAT VARDI

Kül Tablasını Yazmak / 125
Mevlânâ Hippy miydi? / 127
Sülükler / 128
Sanat-Medeniyet-Politika / 130
Sanat - Politika / 132
Bir de Sanat Vardı / 134
Sanat... Ne İçin? / 136
Şiir.. Çetin İş!.. / 138
Yarışmalar, Jüriler, Ödüller ve Ünlüler / 140
Edebiyat ve Din / 142
Nobel - 70 / 144
Edebiyat ve Müzik / 146
Kültür ve Devrim / 147
İnsanları Sevmek / 149
Niçin Sanat? / 150
İstiklâl Marşı / 152
Anketler, Röportajlar, Açık Oturumlar / 154
Asalaklar / 156
Kocabebekler İçin.. / 158
Yunus'u Hak Etmek / 159
Yunus'dan Konuşalım / 161
Aydınlar Engeli / 163
Yeni'lerin Hakkı / 165
Şöhretin Bedeli / 166
Okumak... Kitap Okumak / 168
İyi Kitap Okumak / 170
Münazaralar, Sorular / 172

Dergiler Niçin Satmaz? / 174	
Emeğin Onuru / 176	
Kar Musikisi / 178	
Yasak Kitap / 180	
Musikî Ruhun... / 181	
Mantar Tarlasına Döndü / 183	
Mevlânâ İçin / 185	
Tenkid'e Dair / 187	
"Tekrarlarla..." / 188	
Başka Başka Açılar / 190	
Soljenitsin'i Yaşatmak / 192	
Çağın Olayı / 194	
Nerkisler / 196	
"..Ne Yaptın Gençliğini?" / 197	
Beş, On İsim, Beş, On Kitap / 199	
Örnekleriyle.. / 201	
İnönü Armağanı / 203	
Sanatçı ve Politika / 205	
Öte - Beri / 207	
Rahmetle Anmak / 209	
Minicik Bir Armağan ve Kocaman Bir Olay / 211	
Örnek Seçimi / 213	
Sanatçı Dedikleri / 215	
Kültür Bakanlığı / 217	
Mektup / 219	
Kazları Bağırtsmadan Yolmak / 220	
Kaptırıp Gitmek / 224	
Övmeye, Yermeye Dair / 227	
Sanatsız, Edebiyatsız / 230	
Seviye / 233	
Gökyüzü, Yeryüzü / 236	
Şiir'e, Miir'e Dair / 239	
Özendirme / 242	
Şikâyet / 245	
Tavur / 247	
Çalışmak / 248	
Tenkid Yazıları / 250	
Yeni Resim / 252	
Fayda Meselesi / 254	
Övünme'ler / 256	
Düşman Kazanma Sanatı / 257	

Düşmanlık / 259
Kimseyi Beğenmemek / 261
Kıskançlık Üzerine / 264
Bedbinliğe, Nikbinliğe Dair / 265
Tiyatro Tenkidi / 267
Barbarlık / 268
Tasma Seçimi / 270
Kısırlar ve Kısırlıklar Üstüne / 273
Doğu'ya Batı'ya Batu'ya Dair / 276
Sanatçı Hürriyeti / 278
Dedi Bana, Dedim Ona / 280
Gezi Edebiyatı / 284
Bulanlar ve Satanlar / 286
Eğitime, Yalana ve Yazarlara Dair / 289
Hakikî Savaş'a Çağrı / 292

HER YAZARA BİR YASA

Yazmak veya Yazmamak / 299
Kâğıt Yırılabilen Bir Nesnedir / 301
Ancak Görmezsin / 304
Yazmak / 305
Nedir ve Niçin Yazıldı? / 307
Eski Defterler / 309
Patronlar / 311
Ötelerden / 313
Ahır'da Yatırmak / 315
Küllük / 317
Dergi Çıkarmak / 319
Yeni Cami / 321
Atatürk Düşmanı / 323
Çamların Altında / 325
Bölük Pörçük Hatıralar / 327
İlk Kitabın Hikâyesi / 330
Maalesef / 332
Seçme'nin Sorumluluğu / 334
İhanet İkizi / 337
Küpe girmeden.. / 340
Bir Eleştiri Hikâyesi / 343
Tarık Buğra ile Bir Konuşma / 345

ÖN SÖZ

NİÇİN?

SIK SIK TEKRARLARIM: Bir yazar için anlaşılmamak acı şeydir; ama daha da acısı var: Yanlış anlaşılmak. Ben bu acıyı yaşadım; hattâ ben sadece bu acıyı yaşadım. Bugün, altmış bir yaşımda ve yazarlığımın otuz şu kadarlık yılı sonunda -sağ, sol, yansız- edebiyat çevrelerinde bana, kimsenin dudak bükemeyeceği bir yer verilmiş olması bu acıyı unutturamaz. Kaldı ki, bu çevrelerde düşüncelerimi, görüşlerimi ve tutumumu anlamamaktan, hattâ yanlış anlamaktan tad alanlar, hâlâ, vardır. Öylelerine, artık, “kendileri bilir” diyor ve ekliyorum: En kesin yargıyı yargı verenler alır.

Daima rahmetle ve minnetle andığım Profesör Mümtaz TURHAN; “Türkiye’de fikir grupları değil, inanç grupları vardır” diyordu. Bunun ne anlama geldiğini kavramak için Parlamento’sunda silâh çekilen, yumruklaşılan, ana avrat düz gidilen, üniversiteleri, okulları, sokakları Teksas’a dönen Türkiye’imize bakmak gerekir.

Ve, düşüncelerin niçin anlaşılmadığını, niçin bazan bile bile, bazan yürek burkan bir samimiyetle ters yorum-

lanıp yanlış anlaşıldığını kavramak için de bu gerçek açı-
sından bakmak gerekir:

Bir düşünceyi benimsemek ve savunmak o düşün-
ce piyasasının patronları ile işbirliğinde olmanın yeterli
-hele hele namuslu- bir belgesi sayılamaz. Ama bunun
böyle olduğuna inananlar da, inandırmaya çalışanlar da
çoktur. Yalnız soylu edebiyatçı ve düşünce adamlarımız
değil, tümüyle edebiyatımız ve düşünce hayatımız işte
böyleleri yüzünden çok çekmiş, çok şey kaybetmiştir.

Bir düşünceyi savunurken birtakım profesyonellere,
hattâ bazı üçkâğıtçılara bir şeyler kazandırdığımız veya
kazandırabileceğiniz doğrudur; ama, düşüncenin saflığını
ve yararlılığını korumanın da başka yolu hiç bir zaman ve
hiç bir yerde bulunamamıştır. Demek ki, bu kördüğümü
ancak ve ancak dikkatli, uyanık, iyiniyetli kafalar, oku-
duğunu anlayan ve anlamak için okuyan kafalar, dürüst
kafalar -böyle bir kamuoyu- çözebilecektir: Düşünce ile
düşüncenin bezirgânlarını ve bezirgânlıklarını ayırd ede-
bilen bir kamuoyu. Ben bu kafalara hep güvendim.

Yazılarımda, polemiklerde, açık oturumlarda, röpor-
tajlarda altını çizdiğim bir inancım vardır; onu burada da
tekrarlayacağım: Soylu bir edebiyatçı olmanın ilk ve bira-
kılmaz şartı bağımsız bir kafaya sahip olabilmektir; yâni
olaylara, meselelere ve insanlara, insan ilişkilerine peşin
yargılara saplanmadan, objektif olarak bakabilmektir. Ki-
şiliğine saygı duyan, onurlu okuyucu için de böyledir bu.

Böyle bir tutumun -inanç ve çıkar gruplarının ağır
bastığı bir ortamda- insana, özellikle de yazarlara düş-
man kazandırması önlenemez: Dürüstlüğün ve saf dü-
şüncenin bedelidir bu. Ödemeyi göze almalıyız. Çünkü
bu bedel, her ne pahasına olursa olsun diyerek elde edil-
miş ünün, etiketin, kısacası her çeşit kazancın bizi öde-

mek zorunda bırakacağı bedel kadar ağır ve onun gibi küçültücü değildir.

Yola, edebiyatçılığa ve edebiyat yazarlığına bu ilkeyle çıktığımı söyleyecek değilim. Ama, daha başlangıçta, 1940'larda edebiyatımızın durumu bana bu ilkeyi sundu:

Edebiyatımız küçük gruplardan oluşuyordu. Birbirlerini öven, ya da yeren grupçuklardan. Ya bunlardan bir komplekse girecek, övecek, övülecek ve o alanda kendime bir yer edinecektim, yahud da bildiğimi, aklımın yat-tığını okuyacaktım. O zaman da yalnız kalacaktım. Neyi seçtiğim ortadadır ve çoktan anlaşılmıştır: Tahir ALAN-GU, “Cumhuriyetten Sonra Türk Roman ve Hikâyesi” adlı araştırma eserinde; “Tarık Buğra, Sait Faik'ten daha yalnız yaşamak zorunda kalmıştır” der, ki bunu benim için verilmiş hükümlerin en doğrularından birisi olarak benimserim. Alangu, aynı paragrafta -806'ncı sayfaşunu da ekler: “bütün grupların dışında kaldı o.”

Bu ön söz'de işte bunu açıklamaya çalıştım ve demek istedim ki, yazar için her şeyden önce düşünce ve anlayışı!

Bu yüzden -Allah bilir- bütün alçakgönüllülüğüme, kadir kıymet bilme çabalarım rağmen kendini beğenmiş sayıldım ve yığınla düşman kazandım. Sevdiğim üç patrondan birisi, rahmetli Ali Naci KARACAN bile, gazetesindeki yazılarım yüzünden bana; “Herkesi kendine düşman yapıyor, bütün kapıları kapatıyorsun” demiştir. Ama kapı arayan kim? Gerçeği ben, yaşadığım ortamda, düşman kazanma sanatı olarak gördüm: Düşünce için, kanaat için düşman kazanmak alinyazısı gibi bir şeydi. Yazarlığım buna göre biçimlendi ve buna göre sürdü. Buna göre de sürecek. Kitaba “Düşman Kazanmak Sanatı” adını verişim, aynı başlığı taşıyan yazım yüzünden değil, asıl bunun içindir: Bütünüyle yazarlığımı simgele-

diği içindir. Bunun böyle olduğunu bu kitap yeterince göstermektedir sanıyorum.

Ama bu kitabın göstermediği ve gösteremeyeceği, bunun için de benim söylemem gereken bir gerçek daha var; sözümü onunla bitireyim: Bu yol, bu tutum, bu ilke bana dostlukların en sağlamlarını, sevgilerin en arınmışlarını da kazandırdı. O kadar ve öylesine ki, ben artık en iyi dost kazanma sanatının düşman kazanma sanatını öğrenmek ve uygulamak olduğuna inanıyorum. Belki zor, belki çetin ve acılarla yüklü bir yol; ama gerçek dostluklar edinmenin ve onlara lâıyk olmanın güzel yolu!

Deneyen birisi, özellikle gençlere söylüyor: Deneyin. Deđer.

Tarık BUĞRA

TÜRKÇE DEYİP GEÇTİKLERİ

Atatürk ve Türkçe

Tercüman, İnci, 10 Kasım 1974

ATATÜRK, tarihte eşine az rastlanan bir büyük romantiktir.

O'nun özel yaşantısında da belirtileri bol bol bulunan bu yanı, dil ve tarih konularında - kısaca, *Milliyetçiliğinde* - tartışılmaz bir kesinlikle ortaya çıkar.

Çiğerlerinin bütün gücüyle “**Ne Mutlu Türk’üm Diyene**” diye haykıran bu büyük adam, tarihini de, dilini de en üst seviyede görmek için sarı ve sarımsı bir istek duymuş, bu istek de onun tek bahtsızlığı olmuştur.

Yukarıdaki bahtsızlık kelimesi ilk ağızda yadırganabilir, ama O'nun dil ve tarih ile ilişkisi incelenince de bir başka kelimenin bunun yerini alamayacağı görülür.

Bu konuya girerken hatırlanacak en önemli gerçek, Atatürk'ün bir ilim adamı, bir dilci ve tarihçi olmayışındır. Atatürk, bütün büyük önderlerin çeşitli konularda yaptıkları gibi, dil ve tarih konusunda da sadece sezmiş, düşünmüş, asıl yetkililerle asıl sorumluları belli bir hedefe yönelmiştir. Bahtsızlık işte buradan başlar ve hareketi kötü niyetlilerin, yeteneksizlerin, ilim ahlâkları zayıf kimselelerin ele geçirmesi ile kader halini alır. Atatürk bu kaderin acısını tadmıştır. Bunun belgeleri vardır:

Çocuk, çıkmaza girmiştir. Türkçe'yi bu çıkmazda bırakamayız. Tabii yola gireceğiz."

Özleşme ihanetinin, sağlığındaki sonu olan bu cümleyi Atatürk belli başlı yakınlarından Falih Rıfkı Atay'a söylemiştir.

Fakat büyük uyanış bu sözle kalmamış, sert bir nota üslubu ile, "Türk Dili Araştırma Kurumu"na da aktarmıştır. Bu olay fazlasıyla düşündürücüdür, bilinmesi ve üzerinde durulması gereklidir; işte belgeleri:

"Riyaseticumhur Umumi Kâtipliğinden gönderilmiştir:

Dil Bayramından ötürü, Türk Dili Araştırma Kurumu Genel Özeğinden, ulusal kurumlardan kutunbitikler aldım. Gösterilen güzel duygulardan kıvanç duydum. Ben de kamuyu kutlularım.

Gazi M. Kemal"

Anadolu Ajansı'nın yaydığı bu telgrafın tarihi 26 Eylül 1934'tür. Şimdi bir de, gene aynı "bayram" günü için, aynı kuruma, 1937'nin aynı gününde gönderdiği yazıyı okuyalım:

"Dil Bayramı münasebetiyle Türk Dil Kurumu'nun hakkımdaki duygularını bildiren telgrafınızdan çok mütehassis oldum. Teşekkür eder, değerli çalışmalarınızda muvaffakiyetinizin temadisini dilerim.

K. Atatürk"

Üç yıl içinde özenek'ten kutunbitik'ten, mütehassis'lerle, temadî'lere geri dönüşü, hiç şüphesiz bir uyanışın açık, bir uyarışın da sert, hattâ bir ağır notası saymak gerekir.

Ve bu büyük olayı bahtsızlık saymamak, Atatürk'ün bundan büyük acılar çektiğini kabul etmemek, bir yandan 1934 ile 1937 arasında Türk dili ve kültürünün ne derin yaralar aldığını kavrayamamak, öte yandan da Atatürk'ün Türk dili ve kültürünü umursamadığını, onu hevesleri, esintileri peşinde bir kutuptan öteki kutba gidip gelen bir despot, bir dediği dedik, astığı astık adam saymak olur.

Kaldı ki, Güneş-Dil Teorisi böyle hoyrat, böyle saygısız bir yorumu kökünden kurutacak bir anlam taşımaktadır.

Artık, artık değil, Büyük Adam'ın ölümünden bu yana O'nun kelimelerini, yâni özenek'leri kutunbitik'leri de kullanmayanların bile böyle bir yoruma gidemeyecekleri belli birşeydir.

Bununla beraber aynı konunun Türkiye adına daha az acı olmayan bir başka yönü de vardır:

Atatürk, o yeteneksiz, çok kötü niyetli ve ilim ahlâk ve haysiyetinden uzak kişilerin kimi zaman kışkırtmaları, kimi zaman da niyet ve yüksek isteğini saptırmaları yüzünden en değerli ve Türkiye'nin en muhtaç bulunduğu yıllarını -dört, beş yılını- ihtisasının ve asıl üstün vasıflarının dışındaki uğraşmalara, dil'e, tarih'e harcamak zorunda kalmıştır. Buna da ne kadar yansak yeridir.

Türkçenin Kaderi

Milliyet, 20 Temmuz 1953

ÖNÜMDE bir ilâç tarifesi duruyor. Ne imlâ, ne sentak, ne lûgat!.. Çileden çıkmak işten değil.

Örnek?

Fakat tarife baştan sona kadar hayasızlık, küstahlık örneği. Bir dile, hele benim dilime bu kadar saygısızlık olmaz, olamaz, olmamalıdır. Bu insanca birşey değildir.

Geçenlerde bir gün, bir gazete iki diplomatımızın “Türkçenin bu devirde ne ehemmiyeti var?” dediklerini, yabancı bir dille konuştuklarını, çocuklarının Türkçe bilmediğini yazıyordu. Aynı şey.

Daha, acıklı, hattâ kalbi karartan, bir ümid zerreciği olsun bırakmayan örnekler de var:

Eli kalem tutan bir adam, çıkıp “bu kelimeyi ben uydurmuştum ama beğenmedim, şunu kullanacağım” diye-biliyor ve bu zırvasını basacak bir gazete bulabiliyor.

Hikâyecilerimiz, romancılarımız, şâirlerimiz var. Hayır, hikâyeye yazan, roman yazan, şiir yazan değil, hikâyeci, romancı, şâir diyorum. Bunların başarısı sanki dilimizi bozdukları, fakirleştirdikleri ölçüde artmış.

Başarı? Neyin başarısı? O bambaşka bir dert.

Beride bir de resmî makamların dile kıyışı var: İlânların, tebliğlerin, tüzüklerin ve benzerlerinin sağlam bir cümlesini okumak nerdeyse sevinç sebebi olacak.

Sonra da kalkmış “Türklüğe hakaret” diye bir suçtan dem vuruyoruz. *Milliyet*’in izzeti nefsi dilden başka nedir ki?

Noktalama üzerinde bir münakaşaya girişilmişti. Anlaşma gücünü görünce, evinde bulunduğumuz arkadaş “yok mu sende bir gramer kitabı?” diye sorduk. Gülerek “Türkiye’de var mı ki?” diye bir başka sualle cevap verdi.

Bu da bir nükte. Fakat bini bir paraya giden, her biri bir gerçeği katleden nüktelerden değil. Bu memleket gramer okutmayan mektepler gördü. Bırakın grameri, lûgatten ne haber?

İşin gerçeği şu ki, koca bir dilin kaderi Dil Kurumu adındaki çiftliğin ağalarına, bu ağaların hasta heveslerine kaldı, yağma Hasan’ın böreği, gidiyor.

Hepsi bir yana, ben asıl yıkıcıların birleşme, yedekleşme, birbirlerini tutmadaki başarılarına şaşıyorum. Övülecek şey doğrusu. Dergilerini kurmuşlar, eleştirmecilerini

bulmuşlar, hattâ san'atkârlarını ve bilginlerini bulmuşlar. Siz belki de, bu bir buluş mudur, yoksa bir bölüşme midir? diye soracaksınız. Neden olmasın? Türkçe böyle yüzüstü bırakıldıktan sonra olmazsa şaşarım.

“Dil Yâresini..”

Milliyet, 25 Ekim 1953

BİR SÜRÜ koruma derneğimiz var da, şu güzelim dilimize karşı takınılan hoyratça tavrı önlemeğe, gidermeğe çalışan bir topluluğumuz yok. Türkçe nerede ise jestler, mimikler ve tek heceli nidâlardan, bir takım işaretlerden kurulma kaba bir anlaşma vasıtası haline gelecek: İmlâ yok, gramer yok, cümle yapısı yok. İnsan bu yoklukların karşısında bunalıyor, bunalıyor da, polisli, jandarmalı, mahkemeli hâkimli bir koruma derneği özlüyor ve çaresizlik içinde ellerini Maarif Vekâletine, belediyelere ve üniversitelere doğru uzatıyor.

Fakat ne çâre, ağlatacak kadar komik örneklerle, varlıkları dilden ayrı düşünilemeyecek olan bu müesseselerde rastlanıyor. Biz bu köşede “Belediye Türkçesi”nden, “Üniversite Türkçesi”nden bahsettik, çeşitli yazılarımızda, belki uyandırırız ümidiyle her fırsatı kullanarak onların dil bozukluklarını gösterdik.

Olmuyor işte. İnşallah bizim yanılmamızdır ama, Türkçenin bugünkü görünüşü daha çok dil şuurunun kaybindan haber veriyor.

Bursa’da mükemmel bir yapının alnında iri harflerle, güzelce yazılmış olan şu sözü okuduk:

“Yangın söndürme garajı”

Demek burada yangın söndürülüyor. Yâni yangını olan buraya getirecek, onlar da söndürecekler.

Şöyle bir bakıyorsunuz. Eh yalan da değil. İçerde yangın söndürmek için her şey var. Türkçeyi seviyorsanız o yazıyı okuduktan sonra, yangın var diye bağırarak içeri giriniz.

Fakat dediğimiz gibi, bu kadarcık yanlışın lâfı mı olur? olmuyor. Buna inanmayanlar İstanbul Üniversitesinin veya Ankara Üniversitesinin, hattâ Türkoloji Bölümünün çıkardığı kitaplara baksınlar. Maarif Vekâletinin “Belleten”lerindeki Türkçeye baksınlar.

Beride akademi kurulmasını isteyenler var, yeni yeni üniversiteler isteyenler, radyoların çoğalmasına sevinenler var. Şimdi siz “Yangın Söndürme Garajı”nı, o kitapları, o belletenleri ve mevcut spikerleri düşündükten sonra gelin de bu isteklerin ve bu sevinçlerin çocuksu safiyetine acı acı gülümsemeyin.

Doğru: Acıdır, zehir gibi acıdır ama, bu acıya katlanmaktan ve Türkçenin hayatı tehlikede diye cümlesini söylemedikten sonra hiç bir ümide hakkımız kalmaz. Dilin dokunulmazlığını kurtarmadıkça her şey boştur. Akademilerin, üniversitelerin, enstitülerin, birer yapı olmaktan, unvan dağıtımından başka mânâsı kalmaz.

Bir iki defa yazmıştık. Adnan Adıvar Beyefendiden öğrendiğimiz şu vakayı bir defa daha tekrarlayalım:

Sorbon Üniversitesinde, fizik imtihanında, sualleri pek güzel cevaplandıran bir talebeyi, iki Fransızca yanlışı yaptı diye döndürmüşler.

Ne olur biz de, iki değil, yüz iki Türkçe yanlışı yapan profesörlerin, belediye veya vekâlet neşriyat müdürlerinin ve benzerlerinin değiştirildiği günü bir görsek!

Dil’i yanlış kullanma hiç bir faziletsizliğin kat’î delili değildir. Burası doğru. Fakat bozuk dil’in bozuk düşünce demek olduğu da muhakkak.